

Sant Víctor i les més allunyades en Sant Agustí, l'editora fa una *Introductio generalis* al conjunt de les obres ara publicades, tot indicant que foren escrites entorn de 1274-1283, quan l'autor tot just acabava d'emprendre el seu projecte de predicar la fe cristiana als jueus i als musulmans. En aquest apartat para atenció així mateix a les bases del pensament lul·lià, assentades en la teologia hebraica, islàmica i cristiana, i als filòsofs en què l'autor mallorquí fonamenta el seu pensament, sobretot Aristòtil, Porfiri i Boeci. L'editora dedica tot seguit un capítol a considerar la possible datació de les obres, l'ordre en què foren escrites i el seu procediment de creació, així com a examinar i explicar les raons que portaren l'autor a servir-se d'un lèxic ben particular (paraules certament estranyes com *substantificus*, *substantificare*, *substantificatus*). I, finalment, exposa la manera de procedir de l'autor en les seves investigacions dins el conjunt dels *Libri principiorum*, en relació amb l'*Ars compendiosa inueniendi ueritatem*.

Igualment com en els altres volums de la sèrie, es fa una detallada descripció dels manuscrits (trenta-set, en total) que transmeten les obres editades i de les obres i els catàlegs on aquestes són esmentades.

Són editades seguidament les quatre obres lul·lianes en l'ordre indicat anteriorment. Cada una d'elles va precedida d'uns *Prolegomena*, en què s'estudia el contingut de l'obra, la seva autenticitat i la tradició del text, al mateix temps que s'exposa la filiació

dels manuscrits i s'explica el procediment seguit per establir el text, per acabar examinant breument la qualitat de l'obra des del punt de vista lingüístic i donant raó dels criteris emprats per a l'edició. Tot i que l'estudi previ a l'edició de cada un dels llibres presenta aquesta mateixa estructura, tanmateix cada un d'ells conté les seves particularitats. Així, per exemple, a l'apartat sobre la constitució del text del *Liber principiorum theologiae*, l'editora remarca el regust poètic de la invocació lul·liana. Al seu torn, la introducció al *Liber principiorum iuris* s'obre amb una àmplia consideració sobre l'evolució del dret fins als temps de Lull, sobre la justícia i el dret de què es tracta en aquest llibre, sobre l'ensenyament del dret i sobre la doctrina del dret exposada en l'obra. I a la introducció al *Liber principiorum medicinae*, a més d'un repàs a l'evolució de la medicina fins a l'època de Lull, es fa una detallada comparació del text llatí amb el català dels seus *Començaments de medicina*.

Ja hem ponderat més amunt l'altíssima qualitat d'aquesta edició crítica. Aquí insistirem en el rigor amb què la professora Sánchez Manzano l'ha duta a terme, en l'elegància amb què ens ha obsequiat en la seva composició llatina de les diverses introduccions i en la pulcritud amb què ha distribuït les diverses il·lustracions per tal de fer més comprensible el seu magnífic treball.

Jaume Medina

Universitat Autònoma de Barcelona

GIRALT, Sebastià (ed.). 2005.

Arnaldi de Villanova Opera Medica Omnia VII.1. Epistola de reprobacione nigromantice fictionis (De improbatione maleficiorum).

Edidit et praefatione et commentariis instruxit...

Barcelona: Publicacions de la Universitat de Barcelona/Fundació Noguera. 289 p. ISBN 84-9779-369-2.

El volum VII.1. de la col·lecció *Arnaldi de Villanova Opera Medica Omnia*, dedicat íntegrament a l'*Epistola de reprobacione*

nigromantice fictionis (De improbatione maleficiorum), ens ofereix l'edició, precedida d'un exhaustiu estudi introductori, d'un

breu opuscle que Arnau de Vilanova (c. 1240-1311) adreçà a Jaspert de Botonac, bisbe de València entre els anys 1276 i 1288. La cura i el rigor amb què el seu editor, Sebastià Giralt Soler, ens presenta aquesta obra, en justifiquen abastament la ressenya i, sobretot, l'interès amb el qual tot estudiós de la medicina medieval hauria d'encarar-ne la lectura.

Segons que el mateix Sebastià Giralt ens anuncia al prefaci de l'edició, aquesta *epistola* pot ser presentada com “un breu escrit arnaldia –més conegut fins ara amb el nom de *De improbatione maleficiorum*– que constitueix un atac frontal a la nigromància i que ens ha de donar l'oportunitat d'esclarir l'actitud del seu autor envers les arts ocultes en el marc del pensament contemporani i de distingir la realitat del personatge del seu mite”. Certament, aquests mots constitueixen una vertadera declaració d'intencions que s'aniran veient acomplertes tot al llarg de l'extensa introducció que precedeix l'obra mateixa, en la qual el seu autor procura d'esclarir punt per punt tot el seguit d'incògnites que pot generar un text de contingut tan controvertit com l'*Epistola de reprobacione nigromantice fictionis*.

L'obra que ressenyem s'organitza en dues parts fonamentals: la primera està dedicada a l'estudi introductoris que, de fet, abraça gran part del volum i arriba fins a la pàgina 217; tot seguit, de la pàgina 199 fins a la 233, trobem el text –llatí– de l'*Epistola de reprobacione nigromantice fictionis* acompanyat d'un ampli aparat crític, i precedit d'una introducció d'índole estrictament filològica. Ambdues seccions constitueixen el cos central del treball, però són encara completades per una extensa bibliografia i un apartat final amb els *indices* de noms i de termes emprats en la introducció i apartats en el text mateix.

La primera part s'articula al voltant de tres eixos temàtics: el primer es dedica a l'estudi dels punts que no poden mancar en cap introducció a un text, és a dir, l'ocasió i autoria de l'*epistola*, la seva estructura i un esquema del contingut, algunes considera-

cions sobre el gènere al qual pertany i, finalment, dos apartats referents a les fonts –màgiques, astrològiques, astronòmiques i mèdiques– tingudes en compte per Arnau de Vilanova a l'hora d'argumentar la seva posició enfront de la nigromància i, de fet, usades tot al llarg de la seva obra. Els apartats segon i tercer d'aquest estudi introductoris esdevenen, al seu torn, dues breus monografies, l'una sobre la nigromància a la baixa edat mitjana, l'altra sobre la màgia en la medicina i la tradició arnaldianes.

Cal posar de relleu que aquest treball d'introducció no queda focalitzat, de manera exclusiva, en el text que s'edita en aquest volum, sinó que sovint hom s'adona que el *De reprobacione* esdevé sobretot el punt de partida que permet a l'editor d'anar molt més enllà. Al principi de la tercera secció d'aquesta introducció, s'hi afirma: “En Arnau de Vilanova la discriminació entre nigromància i màgia natural es fa evident en el conjunt de la seva obra, com ens podem adonar per dues constatacions complementàries: per un costat el *De reprobacione nigromantice fictionis* suposa un atac sistemàtic a les bases intel·lectuals de la nigromància, per un altre en els seus escrits mèdics justifica teòricament no tan sols les aplicacions terapèutiques de les propietats ocultes, sinó també de l'astrologia, recull nombrosos remeis aquí i allà que s'hi fonamenten i hi recorre en la seva pràctica professional. De fet, juntament amb altres metges destacats com Pietro d'Abano, Arnau encapçala el procés de racionalitzar i incorporar els procediments terapèutics de la màgia natural i de l'astrologia al galenisme baixmedieval” (p. 147). Heus ací, doncs, una síntesi de dos aspectes destacats d'aquesta obra: l'un palesa la conjugació per part d'Arnau de Vilanova de l'ús de la raó –i de la ciència!– en el tema tractat tot utilitzant el sistema de la *questio* (“un ésser humà pot forçar un dimoni a respondre-li o a realitzar els seus desitjos?”) i la posterior argumentació, així com del coneixement de disciplines d'índole més “ocultista”; l'altre queda manifest en l'anàlisi de qüestions específic-

ques del text que es presenta, i que s'havien apuntat de manera més esquemàtica en la primera part de la introducció, sense perdre mai de vista el context que les embolcalla i en el qual s'acaba aprofundint, també, de manera molt notable.

La segona part del volum queda concretada en el text de l'*epistola*, presentada per un estudi filològic en què es tracta la tradició manuscrita i els criteris utilitzats en l'elaboració de l'edició present.

Quant al text de l'*epistola*, cal dir que queda dividit en quatre seccions –indicades per l'editor mitjançant numerals romans– i que consta de 292 línies, anotades al marge esquerre del text. L'edició crítica ha estat elaborada a partir de nou manuscrits –descrits abastament en la introducció filològica–, d'entre els quals l'editor ha considerat *M* (Oxford) com el més fidel i l'ha pres com a base per a l'establiment del text –com feren altres quatre obres ja publicades dins els *AVOMO*. L'editor també ha tingut en compte les dues edicions del *De reprobatione fetes* durant el segle xx a càrrec de dos historiadors de la medicina com foren Paul Diepgen –únicament fent ús dels manuscrits

P, Pa i Pr (París)– i Mirko Drazen Grmek, que hi afegí la lectura del còdex *Z* (Zagreb). Aquestes edicions, tanmateix, queden àmpliament revisades i la que aquí ressenyem és l'edició que ara per ara cal prendre com a referent.

Fins aquí, doncs, hem procurat d'oferir una síntesi del contingut i dels aspectes més rellevants de l'obra que ressenyem. Sols queda per dir, a mode de conclusió, que Sebastià Giralte revela en aquest treball el seu coneixement profund de l'autor i del personatge que fou certament Arnau de Vilanova, com de la seva obra i del context històric, cultural i científic en el qual aquesta s'inscriu. Aquest treball d'edició i de comentari exhaustiu, certament, respon a la demanda de la col·lecció que l'edita i, com anunciàvem d'antuvi, palesa també el desig que el mateix autor manifesta en el prefaci: “el meu interès no es limita al text en si, sinó que la meua aspiració és contextualitzar-lo en els medis intel·lectuals i la tradició cultural en què estan immersos” (p. 8).

Núria Gómez Llauger

Universitat Autònoma de Barcelona

CRUZ PALMA, Óscar de la

La traducción latina del Corán atribuida al patriarca de Constantinopla Cirilo Lúcaris (1572-1638)

Madrid: CSIC, 2006

Colección Nueva Roma; 26, 304 p., 21 lám.

ISBN 8400084683

La aparició en el número 26 de la col·lecció «Nueva Roma», del CSIC, del estudi i la edició de la traducció latina del Corán atribuida al patriarca de Constantinopla, Cirilo Lúcaris (1572-1638), realitzada per Óscar de la Cruz, constitueix un dels fruits ja madurs d'un ampli projecte de investigació de estudi i edició de los textos que sirvieron para la percepció del islam en la Europa latina. Este proceso fue posible gracias a las traducciones del árabe al latín del Corán y otros textos islámicos que

se fueron realizando a lo largo de las edades media y moderna, que constituyeron un instrumento importante que ayudó a los cristianos latinos a renovar y profundizar su visión sobre Mahoma y el islam, deformada por leyendas e interpretaciones malintencionadas y denigrantes.

Desde que, en 1143, apareciese la primera traducción latina realizada en España por Robert de Ketton e impulsada por el abad de Cluny, Pedro el Venerable, con la finalidad de ayudar a los planes del abad a